

blijven, dan zou er geen enkele reden zijn om rechtvaardig te blijven, dan is het dwaasheid. Dan zou het hoogstens zijn voor jezelf, en de meesten onder U die weten wel, dat, wanneer een mens eenmaal bepaalde dingen overboord gooit, dat hij heel gemakkelijk een accoordje sluit met zichzelf. Dus ook hier weer belangrijk. Een leven na de dood is verder belangrijk voor de geest. Een geest die zichzelf eindig acht, wordt niet gedreven om het totaal van zijn capaciteiten te ontwikkelen. Wat is het nut ervan zo vraagt hij zich af, een korte wijle tijds en dan een graf, of misschien wat vlammen, een hoopje as en afgelopen. Waarom zou die geest zich moeite getroosten? Maar er is een leven na de dood. Daarom zoekt de mens z'n geest te polijsten, te scherpen, totdat hij wordt tot een waardig wapen waarmee hij een onbekende wereld tegemoet kan treden. Echter is het dwaas om, terwijl je nog in de stof leeft, te doen alsof je reeds gedeeltelijk in het hiernamaals vertoeft. Zelfs degenen die met één been, zoals men het zegt, in het graf staan, die leven nog op deze wereld hun zorgen, hun problemen, hun hoop, hun verwachting, hun angst; ze zijn alle geboren uit deze wereld. Hun ervaren, hun weten is gebaseerd op dit stoffelijk bestaan waarin ze nog leven. En wanneer dan eenmaal de dood komt, dan kunnen we er alleen maar van zeggen dat het toch altijd weer anders is. Er zijn op deze wereld, alleen reeds in de laatste 60 jaar, ongeveer 29000 beschrijvingen gegeven van de dood en hetgeen daarachter volgt. Wat de dood betreft, zijn er verschillende punten van overeenstemming aan te wijzen in elke beschrijving, omdat dit nog een natuurlijk gebeuren is, waarbij stoffelijke normen en factoren een zeer grote invloed hebben. Dit is dus stoffelijk uit te drukken. Maar wat is het leven na de dood? Het leven na de dood, mijne vrienden, is een leven waarin de geest, de gedachte, het denken superieur worden. Hier is de geest een richtinggevend, een leidinggevend vermogen, dat door de stof z'n scheppende werking tracht uit te dragen. Maar in de geest is het anders, want daar is niet de vast gevormde realiteit; als je daar tegen de muur loopt en je denkt dat er een deur is, dan ga je er doorheen, want die muur is alleen maar een gedachtenbeeld, en elk gedachtenbeeld is door een sterkere gedachte te verbreken. Er is geen werkelijkheid in de zin waarin U dat kent. Zeker, er zijn realiteiten, maar realiteiten die voor U weer niet begrijpelijk zijn, omdat ze volledig vallen buiten hetgeen U als normaal beschouwt, als redelijk en als acceptabel. En dan staan wij, ach arme, voor de taak om het leven na de dood voor U uit te drukken in woorden, en we zoeken in het diepst van onze kennis; we zoeken de hersenen na van het medium, we grijpen in de woordenschat van de aanwezigen, we bouwen een heel kasteel op van woorden en we zeggen: kijk, zo - ja, zeggen we het eerlijk dan zeggen we - zo zou het kunnen zijn. Maar we worden heel graag misleid, misleid ook door de begeerten van de mensen om iets definitiefs, iets vast te hebben. En dan zeggen we: "zo is het" en dan is het eigenlijk een leugen. Het is niet vast te stellen hoe het leven na de dood is in de termen die een mens kent; dat moet U goed begrijpen. Ik wil hier zeker niet de juistheid af gaan spreken van duizenderlei beweringen, voor persoonlijke, voor individuele gevallen en ervaringen, daar zijn ze natuurlijk goed voor, dat past wel, dat is inderdaad zo geweest, maar wie zegt U dat het voor U gelijk is, wie zegt U dat de geest van een schapenhoeder, van een leger des heilsbroeder of van een zuster van een katholiek klooster, op dezelfde wijze het leven na de dood aanvaardt en dezelfde gedachtenbeelden opbouwt en dezelfde gedachten kan accepteren als b.v. een vrijdenker, een Indiaan of een neger? Die verschillen allemaal, en daarom is er geen juist beeld te geven. Wanneer wij spreken over het leven na de dood met de mens, dan gaat die mens daarin op; het is voor hem als het ware een belofte, een loon voor al hetgeen hij op aarde heeft doorgemaakt; hij ziet het als een soort beëindiging van z'n aards geploeter; hij ziet het als een rechtvaardiging van het stralende "ik" en een verdelen van alle waarden door de machtige hand des Heren. Maar, mijne vrienden, dat is niet de werkelijkheid. Dat er een leven na de dood is - ik heb het reeds gezegd - is goed, en dat we het weten is wel heel goed, want anders zouden we al heel gauw tot het dierlijke terug zien vallen deze hele kostelijke mensheid, die met moeizaam trachten iets heeft opgebouwd dat verder gaat dan beschaving n.l. het bewustzijn dat leeft in elke mens. Maar dat leven na de dood is niet te bepalen of te definiëren. Elk verhaal daarover is een soort reisfoldertje. Misschien is het U wel eens overkomen, dat U zich heeft laten verleiden door een kleurig stukje reclame-drukwerk, om te gaan naar een of andere plaats in het binnen- of buitenland. Daar stonden kleurige plaatjes op, daar was het zonnig, daar waren prettige, mooie meisjes, sterke, stoere mannen, daar was een stralend strandbad, daar was een heerlijk druk leven, daar was eenzaamheid op de hei. Op de plaatjes; en dan kom je er, en wat blijkt dan? Het grote hotel is een overvulde façade waarachter wat armetierig behelpen schuil gaat. De veel geroemde keuken is alleen aanwezig voor degenen die een diepere portmonnaie hebben dan U, waar meer in zit. In het strandbad regent het en de stoere figuren die U verwachtte, waren er niet; de stilte van de hei werd heerlijk doorbroken door het geraas van vliegtuigen en straaljagers. En dan zegt U: ja,

maar dat ding heeft eigenlijk gelogen. Dat is niet helemaal waar, maar het heeft voor U een voorstelling van zaken gegeven die niet reëel was. U heeft gedacht dat het allemaal zo was zoals op de plaatjes. En dat gevaar loopt U, wanneer U als mens over het hiernamaals na gaat denken. Weten dat het'er is, accoord, weten dat er mensen zijn, geesten die U willen geleiden en ontvangen, uitstekend, dat móet U zelfs weten, dat geeft U zekerheid en zelfvertrouwen. Maar toch niet, mijne vrienden, de heerlijke waan dat U het nu precies weet of dat U het te weten kunt komen. Zeker, er zijn mensen die doordringen in al deze geheimen, maar zij verheffen zich eigenlijk boven het peil van het menselijk zijn; zij treden uit in werelden en maken daarmede hun gedachtenwereld, hun eigen reactie op hetgeen als werkelijkheid bestaat, maar niet vormbepaald kan worden omschreven in de andere wereld. Hoe moet je zo'n wereld gaan beschrijven? Vanuit menselijk standpunt kun je het beste zeggen: het is een andere dimensie. Maar dat zegt nog zo weinig, want al praat je honderd keer over een vier-dimensionaal bestaan, in een drie-dimensionale wereld kun je het niet begrijpen. Wat moet de mens dan doen -want dat is het punt waar het om gaat,-met zijn geloof over een voortbestaan, over een voortleven na de dood? Die mens moet zich baseren op al hetgeen nu op dit moment door het eigen wezen en in het eigen wezen tot stand kan worden gebracht. Want wanneer U op vakantie gaat, dan mag er in de foldertjes staan wat erin staat, maar één ding is zeker: degenen die daar naartoe gaat, die brengt zichzelf mee; dat is de enige zekerheid die men heeft. En met zichzelf brengt hij mee alle eigenschappen, alle humeurigheden en alle bagage. De mens op aarde gaat de grote reis maken, dat is onvermijdelijk. Het is een voortdurende wisseling van licht en duister in al onze levens. Een ogenblik licht - we leven in een wereld - en dan weer duister, een ogenblik, maar diep, en dan weer licht in een andere wereld. En zo gaat het verder. Zo dwalen we van sfeer tot sfeer, van wereld tot wereld, tot we uiteindelijk een licht vinden zo scherp dat het duister daar niet meer door kan dringen. Dan zijn we gekomen in het grote rijk waarin absoluut geen grenzen meer bestaan, waarin geen tijd meer is en ons eigen zijn wordt opgenomen in het totaal van levende krachten. Maar voordien is het wisselen, wisselen, wisselen. En het enige wat gelijk blijft in al die sferen, dat zijn wij. Daarom juist: mens, wanneer je denkt over het leven na de dood, denk er niet aan als iets dat zodadelijk alle problemen oplost, want dat is niet waar. Denk niet dat het een plotselinge rechtvaardiging van je wezen geeft, omdat je dit van het leven verlangt; denk niet dat het leven na de dood de oplossing is van de problemen uit dit leven. U moet U goed bewust zijn van de werkelijkheid. Wanneer U sterft, dan neemt U een groot gedeelte van Uw stoffelijke eigenschappen en verlangens mee; een groot gedeelte van Uw stoffelijke kennis behoudt U langere tijd bij U. Het bewustzijn dat U zich op aarde heeft verworven, bepaalt de wijze waarop U die wereld ervaart en beleeft. Wat U aan souvenirs meebrengt uit de wereld waarin U op het ogenblik leeft, maakt vaak uit of werkelijk de wereld na de dood voor U een lichtend en vreugdig bestaan is of de duffe somberheid van een kerker in duisternis. Daar moet je vandaag voor zorgen, niet wanneer wij sterven. Het leven na de dood is iets wat nu begint, wat allang begonnen, dat begonnen is op het moment dat U geboren werdt, want toen reeds hebben Uw opvoeding, de eigenschappen die U zich verworven heeft, hebben training, Uw omgeving, Uw maatschappij, U beelden bijgebracht, gedachten, hebben U geleerd wat goed en kwaad is, hebben U geleerd hoe te handelen en waar men zich van handelen te onthouden heeft. Toen reeds bent U begonnen Uw bagage samen te stellen voor de grote reis naar een lichtere, een geestelijker sfeer. Maar als je teveel bagage meeneemt, dan kom je zover niet. De mens spreekt over het leven na de dood vaak met een zelfverzekerdheid die voor ons zelfs, die dit leven kennen, ontstellend en verbluffend is, hij spreekt over het koninkrijk des hemels, hij spreekt over de Vader op Zijn troon, alsof hij kind aan huis ware in de hoogste sferen; hij geeft als het ware nu reeds de voorschriften voor de bedienden, de engelen die hem dadelijk komen halen, of hij vertelt U precies hoe hij een huis heeft doen bouwen in Zomerland. Maar dat is allemaal waan, dat is kinderspel, dat is fantasie. U kunt die wereld niet kennen. U kunt bij benadering begrijpen wat er noodzakelijk is in die wereld, U kunt ongeveer het klimaat doorgronden waar U wel naartoe zult gaan, maar meer niet. Uw hele leven moet dus gericht zijn op het juist gebruiken van dit leven, op een juist stellen van daden en handelingen nu, zonder bijgedachte aan wat er dadelijk gaat komen in dat andere leven. De problemen die nu bestaan in Uw leven, in de stof, moeten in dit leven in de stof opgelost worden wanneer het maar enigszins mogelijk is. Wanneer U in onze wereld komt, gaat dat zo gemakkelijk niet. De verplichtingen die U op zich neemt, zult U in deze wereld moeten volbrengen. En wanneer U dat niet kunt, dan zult U de gevolgen wel wederom vinden in onze wereld, op een heel andere wijze dan U zich voorstelt, maar desalniettemin zwaar en drukkend vaak. De dood is geen uitwijkhaven; je kunt de dood niet beschouwen als

de oplossing van al datgene wat je nu eigenlijk zo onplezierig vindt. Je kunt niet zeggen: o, maar ik weet dat ik dat en dat krijg. Je kunt alleen maar zeggen: één ding is zeker, een groot gedeelte van wat de sferen voor mij betekenen, zal ik te danken hebben aan mijn leven. En daarom lijkt het mij in dit onderwerp wel gewenst om een kort ogenblik te wijden, juist aan de bagage die U nodig heeft voor onze wereld. Alle stoffelijke gedachten en begeerten, alle eigendomsgedachten en eigendomsrecht, blijkt waan te zijn zodra U de grens overgaat; aan die dingen heeft U niets. Men zegt wel: you can 't take it with you", je kunt het niet meenemen. Het is nog veel erger: wat je meeneemt van de stoffelijke begeerten, van je eigendommetjes en de dingen die je zo dierbaar zijn, is veelal een herinnering die smartelijk kan worden en op z'n gunstigs een waan-toestand veroorzaakt, waarin je langere tijd door blijft leven. Dan ben je niet geestelijk gezond in de sfeer. Dus, dat is iets dat mogen we niet inpakken. Kennis, alle kennis die wij verworven hebben, heeft de richting gegeven aan ons denken, ons bewustzijn, onze opvattingen, ja ons hele leven. Dat nemen we mee. Kennis is een begerenswaardige bagage, zij stelt U in staat om een keuze te doen, ze geeft U de mogelijkheid tot voortzetting, tot de besteding van de tijd, al is het dan geen tijd zoals de Uwe, op een nuttige, een prettige en aangename wijze; ze stelt U in staat Uzelve te bevestigen als waardig deel van deze nieuwe wereld. Is gespecialiseerde kennis bijzonder belangrijk? Ik zou zeggen: neen. Een dokter of een boer, een straatveger of een notaris, het maakt weinig verschil uit, maar ze hebben allen hun eigen wijze van werken gehad, en dit nemen ze mee. Ze hebben hun eigen gedachtengang en ideaal gehad en dat nemen ze ook mee. Misschien dat de notaris wederom registreert, al is het nu op een andere manier; dat hij gadeslaat hoe het gaat in de lagere sferen, in de mensheid, dat hij gadeslaat de voortdurende strijd tussen licht en duister die voor ons helaas nog zo'n grote werkelijkheid betekent. Een dergelijk iemand is als het ware een geschiedschrijver geworden. En de dokter zal trachten te helpen en te genezen; hij zal die dingen uitstrekken tot de lagere sferen in de stof, zo goed als tot zijn eigen sfeer; hij zal trachten de oorzaak van allerhand gebreken te vinden en het zijne trachten bij te dragen opdat die worden opgeheven. De straatveger zal ongetwijfeld bezig zijn om voortdurend al het vuil te verwijderen. U lacht erom? Het vuil van de sferen zijn de duistere elementen die soms proberen door te dringen in de laagste regionen daar, om een ziel die aarzelt tussen licht en duister, nog mee te sleuren naar de eeuwige verbolgenheid, van vlucht voor het licht. Die strijdt daar en die vindt daar ook z'n taak en een gelukkige taak. De boer heeft altijd geleerd om de dingen te zien groeien; zijn leven was gelegen in het land, in de dieren, in de planten. Hij is het die zegen brengend tracht overal de vooruitgang te bevorderen. En zo vindt ieder z'n taak naar z'n eigen kennis, z'n eigen capaciteiten. Maar heb je die niet, heb je niet iets waarvan je zegt: "daarin leef ik", wat dan? Dan heb je niets. En niets doen kan erg aangenaam zijn en erg plezierig gedurende een bepaald aantal dagen. Maar wanneer men U zou dwingen om een jaar in absolute daadloosheid door te brengen, dan ben ik ervan overtuigd dat U halfgek zult worden, hier in de stof reeds. Maar in de sferen is het precies hetzelfde. Je moet eens iets hebben waar je werkelijk met je hele persoonlijkheid je voor in wilt zetten, waarvan je zegt: dit is mijn werk, dit accepteer ik, dat ken ik, dat probeer ik zo goed mogelijk te kennen. Wat hebben we nog meer nodig? Op aarde kent men het geloof, een geloof dat op heel veel verschillende wijzen zijn uitdrukking vindt, maar altijd toch weer gebaseerd is op het aanvaarden van niet redelijk bewijsbare, hogere krachten. Ook dit hebben we nodig; het is een hele goede bagage, het leert ons n.l. hogere krachten uit andere sferen te aanvaarden, en niet eerst aarzelend om hen heen te sluipen als een hond die een vreemde hond ziet, zeggende: "wat is dat?" en misschien de hulp afwijzende die ons zo gul wordt geboden. Wat geloof en wat vertrouwen is goede bagage. En wat nog meer? Vriendschap en liefde, want waar zielen onderling gebonden zijn, daar leven ze als het ware ook in elkaar voort. Wanneer dan iemand overgaat, en er blijft een vriend, een geliefde achter, dan zul je vanzelf zien, dat je daardoor reeds een taak hebt, een taak die misschien niet altijd prettig is, maar die toch in ieder geval inhoudt een betekenis aan je bestaan geven, die je plotseling tot nieuwe ontdekkingen leidt, die je bewustzijn vergroot en versterkt. En omgekeerd, voor degenen die achterblijven; er is een contact gekomen met een hogere sfeer, wanneer ze in hun gedachten een ogenblik durven wijlen; ze zullen gemakkelijker de weg vinden in die nieuwe wereld, omdat er een bekende, iemand voor wie je geen achterdocht hebt, iemand waarvan je je niet af behoeft te vragen, hoe of wat, klaar staat om U te vertellen hoe de zaken liggen. Dat is bagage die we nodig hebben. En wat hebben we nog meer nodig? Een vaste levensbeschouwing. Het klinkt misschien heel erg dwaas dat wij, die ons zo vaak opwerpen als kampioenen van: "ieder kan gelijk hebben, omdat er vele wegen zijn die alle naar het goddelijke leiden," hier zeggen: je moet een vaste levenshouding hebben. Toch is dat zo. Ik kan niet voor ieder van U zeggen: "dat is de weg die U moet gaan", want el-

ke persoonlijkheid verschilt wat van de andere en een ieder beleeft het leven op zijn manier en wijze. En daarom moet ieder voor zichzelf vinden de houding in het leven waarin hij zegt: kijk, dit ben ik, zo sta ik in het leven en zo breng ik het edele en het goede wat in mij is tot uitdrukking, terwijl ik gelijktijdig datgene wat niet edel in mij is, op een zodanige wijze projecteer in deze wereld, dat gevolgen daarvan goed en niet kwaad zijn, zodat ik tevreden kan zijn met mijzelf en mijzelf kan accepteren als een deel van de eeuwige en levende kracht. Die houding hebben we ook nodig; zij stelt ons in staat om onszelf te accepteren en dat is ook heel belangrijk, want hoe gaat het in Uw maatschappij? De mens heeft zich een hoop conventies opgebouwd, en veelal denkt men, omdat men een costuum heeft of een auto, omdat men een bankkonto heeft of misschien een vriendelijk gezicht trekt tegenover z'n naaste, een goed mens is. Er zijn zelfs mensen die dit baseren op hun regelmatige aanwezigheid onder de een of andere preekstoel, maar dat is dwaasheid. Goed ben je alleen, wanneer je het van binnen uit bent, en die hele maskerade die je hadt opgebouwd op de wereld, blijft achter. Wanneer ge in die nieuwe wereld komt, dan wordt U daar net zo moedernaakt geboren als in deze wereld. Je komt hier ook niet binnen met een koffertje gepakte bagage heerlijk, een avondcostuum, weet U wel, en een extra paar schoenen enz. enz. Je brengt mee de eigenschappen van de geest plus de eigenschappen van het stoffelijk lichaam. Maar dat is alles eigenschappen, geen masker. In de sferen treedt je binnen zonder masker. En de ellendige eigenschap van menige sfeer is, wanneer je uit de wereld komt, dat ze je onmiddellijk confronteert met je eigen wezen, precies zoals je bent. Begrijpt U, mijne vrienden, dat je moet leren om een levenshouding te hebben die voor jezelf bepaalt: zo is het goed. Iets wat vast is, wat deel van jezelf is, waardoor je automatisch gedreven wordt als het ware in die richting die je als goed hebt geaccepteerd. Dan kun je n.l. verdergaan. Maar als je alleen maar hebt geleefd in verdwazing en waan, wanneer je eigenlijk een zodanige opschepper bent geweest dat je als een Münchhausen jezelf uit allerhand moerassen van stoffelijk zijn bij de pruik omhoog dacht te tillen, dan ben je geen prettig gezicht en dan loop je weg voor jezelf. Dan zijn het de machten van de duisternis die je meester zijn. Kijk, die bagage is belangrijk, maar het belangrijkste is wel, dat de enige methode om die werkelijk te verkrijgen is, gedurende zijn leven te zorgen dat hij die eigenschappen verwerft. Denk niet dat, wanneer U geen bagage meebrengt, men U uitwerpt, dat het dan ineens is duisternis en niets anders. Maar realiseert U zich wel, dat het dan een heel lange tijd kan duren voordat U alleen maar het bestaan in een lichtende sfeer kunt aanvaarden. En juist omdat die verhoudingen zo liggen, mijne vrienden, kunnen we er geen nadruk genoeg op leggen: het hiernamaals is voor de mens belangrijk als een zekerheid van voortbestaan, als een zekerheid dat hij niet voor niets leeft, want het is niet voor ieder mens mogelijk om zijn sporen in deze wereld kenbaar als een kracht en goed achter te laten. Maar verder is belangrijk de mens zelve, belangrijker dan het leven na de dood, want in deze mens wordt dat leven juist gevormd en gebouwd. Wanneer deze mens en zijn menselijk bestaan mislukken, dan blijft er niets over dan somberheid en duisternis wanneer eenmaal de grens van het zijn overschreden wordt en men als geest verdergaat. Dat ik U deze beschouwing voorleg, heeft z'n reden en z'n grond. Maar al te vaak ontdekken wij dat mensen opgaan in het hiernamaals en daarvoor de wereld waarin ze leven vergeten. Dat betekent vaak, dat ze juist door hun teveel opgaan in een wereld die de hunne niet is, de eigen wereld zo verwaarlozen, dat, wanneer de overgang komt, ze met lege handen staan. En dat is niet nodig. Elke mens kan soms in verbluffend korte tijd iets aan zichzelf doen. Je kunt iets aan jezelf veranderen, iets meer waarde in je leven brengen. En omdat je dat kunt, is het lesje dat ik mij voor vanavond heb voorgenomen te geven, en wat ik heb geprobeerd zo goed mogelijk toe te lichten: mens, leef je leven in de stof, leef het zo goed je kunt en wees ervan overtuigd dat je alleen door dit leven reeds voor het leven na de dood hebt gezorgd. En daar wou ik aan toevoegen: en denk niet dat er enige stoffelijke waarde is die vastrecht kan geven op een bepaalde sfeer of toestand. Er is niets wat U een recht kan verschaffen behalve dat wat U bent en meer niet. Zorg dan wat te zijn opdat het leven na de dood U laat en U boven het menszijn verheft tot een nieuwe en grotere waardigheid en U niet doet terugvallen in een dierlijke hysterie van haat, angst en vrees, die voor sommigen toch het resultaat is van hun teveel rekenen op stoffelijke factoren in de wereld van de geest. Ik dank U voor Uw aandacht. Goeden avond.

De ORDE DER VERDRAAGZAMEN houdt haar bijeenkomsten iedere Vrijdag (8 uur) in het Gebouw "K E N U Z E L V E N", de Ruijterstraat 41, D E N H A A G. Bezoekt deze regelmatig en introduceer zoveel mogelijk vrienden en kennissen, voorzover zij althans serieus van ons werk willen kennisnemen.

Goeden avond vrienden,

Onderwerp naar Uw eigen keuze. Dus, vertelt U maar weer: waarover gaat het gesprek?

- x Voorz. Vriend, er is gevraagd of U zoudt kunnen spreken over de figuur Plato.
- Ha, de grote filosoof, want dat is Plato zeker. Maar is Plato een gezonde filosoof? Hij is zeker een van de culminatiepunten van de Griekse cultuur, want daaruit stamt uiteindelijk al zijn wijsheid en beschouwing. En Plato gelooft in het hartstochtloze, Plato gelooft in het aanvaarden van het leven, zonder tegenstand, alleen door het zijn wat jezelf bent, het leven drijvende in de sferen en de vormen waarin je zo graag wilt verkeren. Zijn leven zelf heeft bewezen, dat het moeilijk is dit werkelijk door te voeren; daar zitten heus wel enige bezwaren aan verbonden. Wanneer wij op het ogenblik zijn verschillende redevoeringen na-gaan, wanneer wij zijn werken, zover ze overgeleverd zijn, in kunnen zien op aarde, dan worden we getroffen door de sereniteit van zijn beschouwing, dan gaan we zeggen: "nou, dat is allemaal werkelijk zeer interessant, dat is mooi, daar kunnen we wat mee doen", en we gaan er een hele beschaving, een hele cultuur op bouwen, zoals in de renaissance verschillenden hebben getracht. Maar ze vergeten één ding: er is nu eenmaal Plato in zijn eigen tijd, die zelfs in zijn eigen tijd niet volledig tot stand kan brengen wat hij zou willen tot stand brengen, Plato die voor zichzelf vaak een mislukking is en bij wie we in sommige van de beschouwingen althans, een zekere troosteloosheid, een zekere tristesse terugvinden. Het is of in veel van zijn wijsgerige beschouwingen een zekere weemoed is gelegen, een bespiegeland zien, waarbij men voor zichzelf klaagt over het feit dat het niet voller is, het leven, en dan zichzelf met argumenten overstelpt: dat het leven nu eenmaal aanvaard moet worden en dat het beste is het samengaan der zielen, waarbij dan alle werkelijke levensintensiteit teloor gaat. Ja, ja, zo geschreven en zo is het geleefd en gedacht. Maar kunnen we een dergelijke Plato accepteren, mijne vrienden? Zouden we het werkelijk aankunnen op die manier? Zelfs de platonische vriendschap, nog niet lang geleden zeer in tel, heeft al weer heel veel van haar aantrekkelijkheid verloren. Het was een modegril, een masker, waarachter de mensheid voor een tijd haar werkelijke gedachten en gevoelens heeft verborgen. Er bestaat geen platonische liefde en geen platonische vriendschap, die zijn er eenvoudig niet; er is niet het stille, serene samengaan zonder meer, behalve misschien tussen de doden. En nu spreek ik niet over ons in de sferen, want wij leven. Ik heb het nu werkelijk over alles wat helemaal dood is. Ik kan mij voorstellen dat een tafel en een stoel platonische vriendschap hebben, dat ze sereen samengaan en ongestoord in eigen gerechtigheid voortdobberen, elkaars doelmatigheid erkennen. Maar ik kan mij niet voorstellen dat het bij een mens zo is, want Plato heeft één ding wel heel vaak buiten beschouwing gelaten en dat is het feit dat er noch in de wereld van de mensen, noch zover ik weet in enige andere sfeer of wereld, buiten de Allerhoogste een stabiliteit is die dit mogelijk maakt. Het is heel aardig om op stabiliteit, op evenwichtigheid alles te baseren van je denken, om de eenheid die je voelt in al het zijnde, zomaar een uitdrukking te verschaffen, alsof zij voor ieder kenbaar waren, maar zo is het niet. Daar kom ik dan terecht. Een fout overigens die menige wijsgeer maakt, menige filosoof voor zichzelf ook nog weer erbij filosofeert. Men vergeet één ding: dat de werkelijkheid niet met schone redenen omkleed kan worden dat we het leven zelve niet aan banden kunnen leggen door een beschouwing. Wanneer U mij dus vraagt om over Plato wat te zeggen, dan kan ik alleen maar dit zeggen: hij heeft veel bewonderenswaardige dingen gezegd, gedaan en gedacht, maar hij heeft in zijn eigen leven reeds een tegenstelling geschapen tot veel van hetgeen hij tot uiting bracht. Ik kan mij hem zo echt voorstellen: wijsgerig, gekranst, sprekende met een ware bezieling en vuur, en daarmee het platonisch karakter van zijn eigen beschouwing reeds verloochenen. Ik kan hem mij voorstellen, sprekend over de schoonheid van het gelijkmatig en gelijkmoedig leven, de volheid die het bestaan dan eerst juist verwerft wanneer zielen samenklinken, terwijl hij gelijktijdig aan bepaalde hartstochten de vrije loop liet. We kunnen niet vragen misschien van een prediker of van een filosoof dat hij zijn eigen gedachten leeft, maar wanneer hij daarmee zo intens gebonden is als deze denker, wanneer hij zover doordringt in cosmische wijsheid en waarheid en hij legt dan toch de vorm zo tegenstrijdig met het eigen bestaan en leven neer, dan moet er volgens mij een of andere reden voor zijn. En als we dat nu nagaan, dan blijkt, dat Plato wel degelijk een behoorlijke scholing heeft gehad, dat hij contacten heeft gehad met velen die wij onder de ingewijden rangschikken. En dan komt bij ons de grote vraag: moeten misschien sommige van zijn beschouwingen dubbelzinnig gezien worden? Zijn zijn pogingen tot staatsmanschap soms verkapt uitingen van een ander drijven en een ander begeren? En dan moet ik voor mijzelf zeggen: zeker weten doe ik het niet, maar geloven kan ik het wel degelijk. Geloven kan ik het, omdat deze mens het redelijke en het evenwichtige heeft toch,

dat aan vele anderen in ieder geval ontbreekt: hij blijft mens, hij is een groot denker en een heel eigenwijs mens, gelijktijdig. Dat mogen we hem niet kwalijk nemen, hij blijft in ieder geval menselijk. En wat dat betreft, zijn er wel geweest die het ons wat moeilijker maken om een oordeel uit te spreken. Dan mogen we ook niet vergeten dat Plato voor een groot gedeelte van de tijd bestaan heeft, dank politieke invloed, dank zij de invloed die hij uit kon oefenen. Ook dit moet ongetwijfeld op z'n leringen, z'n geschriften, z'n betogen z'n stempel gedrukt hebben. Uiteindelijk, het is een dwaas die de hand slaat die hem voedt. En zo geloof ik dat deze tijd geen reële waardering kan vinden voor de werkelijke waarden die in Plato verscholen liggen. En ik zou dit uit willen breiden tot de meesten van de Griekse wijsgeren, de meesten van de ook in Rome nog heersende denkers van de Griekse scholen. Ik zou willen zeggen: vanuit Uw tijd kunt U ze niet begrijpen. Sommige van hun eeuwigheidsgedachten kunnen voor U zin krijgen, maar wanneer U ze toe gaat passen in Uw eigen wereld, dan maakt U alweer een fout, want weet U hoe die woorden gevormd zijn? Weet U waarom die gedachte ontwikkeld werd, waarom dat geschrift geschreven werd? Ik geloof het niet. Weet U welke redevoering werd uitgesproken omwille van een vriend, welke werd uitgesproken omwille van een maaltijd en welke omwille van de waarheid? Wie zal het onderscheid maken? Het Westen heeft de grote denkers uit het verleden verheerlijkt, heeft ze gemaakt tot de scheppers van een nieuwe denkstijl. En ik geloof dat ze in zekere zin goed werk hebben gedaan, maar wat de volgelingen zich niet realiseren is, dat zij niet de oude wijsheid nagaan en aanvullen, maar dat zij uit een oude wijsheid die ze niet verstaan, een nieuwe wijsheid hebben geschapen, die zeker in haar eigen tijd haar verdienste heeft, later echter - evenals de wijsgeer zelve, met al z'n beschouwingen en denken - slechts een aansporing zal zijn voor anderen; om paden in te slaan waarvan men, wanneer men ze zou kennen, vol ontsteltenis zou zeggen: maar zó heb ik het nooit gedacht. Commentaar?

- x U heeft ons geleerd dat alles uit tegenstellingen bestaat en is dat hier met Plato dus ook het geval? Dat hij daarom dus het ene naar voren bracht om het andere achter te houden, b.v. door het witte naar voren te brengen en het zwarte achter te houden of omgekeerd.
- Het is tamelijk ver gezocht, hoor. Maar het eigenaardige van Uw vraag is dat we die t.o.v. elke willekeurige persoon, hoe dan ook en waar dan ook, altijd kunnen beantwoorden met "ja", want de vraag die U stelt, n.l. het scheppen der tegenstellingen, is de eigenschap van het leven, en waar leven is, zullen dus de tegenstellingen zijn.
- x Is dat na de dood ook? Ik bedoel, is dat ook wel met die hogere geesten die tegenstellingen en worden die naarmate daarvan dus groter?
- De tegenstellingen worden groter, maar de wijze waarop je ze overziet in haar werkelijke waarde, dus als tegenstelling, wordt evenzeer groter, waardoor je uiteindelijk makkelijker evenwicht houdt. U kunt het heel aardig vergelijken met iemand die aan koord dansen doet. Wanneer een koorddanser in z'n eentje zo over dat koord loopt, dan is het heel erg moeilijk. Geef hem een lange balanceerstok en hij blijft veel gemakkelijker in evenwicht. Breidt de tegenstellingen uit, de krachten die naar links en naar rechts strekken, maak de wereld groter en je zult gemakkelijker jezelf blijven en niet vallen.
- x Juist, dus je hoeft die tegenstellingen niet te uiten?
- Je hoeft ze niet te uiten, maar wanneer je ze helemaal niet meer uit, dan leef je niet meer in de opvatting die een mens daarvan heeft; dan besta je binnen het goddelijke, bereik je een nirwana-toestand enz., maar..
- x Dus dan blijft niet altijd die tegenstelling; dat bedoel ik er eigenlijk wel mee.
- In het leven zelf wel, in de ervaring van de mens wordt ze opgelost en treedt daarvoor in de plaats de grote eenheid.
- x Dank U wel.
- Tot Uw dienst. Nog meer commentaar?
- x U zei zoëven dat er geen platonische liefde noch vriendschap is, hoe noemt U dan de verhouding tussen een wezen dat op die andere gebieden is tegenover een wezen wat hier op aarde leeft?
- Zeer zeker niet platonisch, mijn waarde vriend, want platonisch is het naast elkaar gaan. En dat is eigenlijk nooit waar. De liefde van iemand in de geest voor iemand in de stof betekent een doordringen in dit stoffelijk wezen en deelnemen aan diens leven. Ook het omgekeerde zou in het gunstigste geval op kunnen treden. Er is geen sprake van met elkaar gaan zonder contact, als U begrijpt wat ik bedoel. Ik bedoel hier dus niet het sexuele, maar een werkelijk contact, een voortdurende uitwisseling van waarden. Het platonische stelt het gelijkmatig tezamen voortgaan. Maar het is bij ons niet zo, wanneer liefde of vriendschap in het geding komt, in de geest of in de stof, dat we ieder aan de kant van de weg lopen en ieder onze eigen weg gaan, maar gezamenlijk dezelfde trajecten af gaan leggen, waar het uiteindelijk opneer komt, zonder iets voor onszelf te begeren of te verlangen van die ander. Neen, we gaan wel degelijk met

de verwachting dat die ander ons zal helpen, wanneer het ons moeilijk wordt en de volle bereidheid om die ander te helpen wanneer die ander hulp nodig heeft. En dit betekent dus, dat we niet alleen ons eigen pad gaan en de ander beschouwen, maar dat we de moeilijkheden van de ander meeleven en de ander onze moeilijkheden, waardoor een twee-eenheid ontstaat. In liefde of vriendschap blijft het precies gelijk. Wat dat betreft zou ik naar andere verslagen moeten gaan verwijzen, anders word ik te ingewikkeld. Maar als U zich eens bezighoudt met wat we gezegd hebben over tweelingzielen, dan zult U zien dat hier van iets platonisch in de ware zin des woords geen sprake kan zijn, dat toch hierbij de verhoudingen soms zodanig liggen, dat van zuiver stoffelijke liefde of sexuele binding geen sprake is. De mens die maakt ook al weer een grote fout, hij denkt dat het platonische alleen op het stoffelijk verkeer betrekking heeft, maar dat is niet waar, het is een uitdrukking van een geestestoestand, een geestestoestand die ik voor mijzelf niet als juist of waar kan erkennen. Ik kan het fout hebben, maar ik geloof er niet in. En, vrienden, zijn we uitgecommentarieerd? Nou, dan zou ik zeggen, gaat U maar pauzeren, dan kunnen we dadelijk wel zien wat onze vriend van de "vragenrubriek" nog voor tijd nodig heeft, waar U natuurlijk ook vragen kunt stellen over het eerste onderwerp etc. Ik voor mij, ik neem afscheid. Ik wens U allemaal een zegenrijke, prettige avond verder en, nu ja, ik zie U nog wel eens een keertje. (gelach)

VRAGEN, welke nimmer een persoonlijk karakter mogen dragen, kunt U schriftelijk inzenden aan het correspondentie-adres van de Orde der Verdraagzamen, de Ruijterstraat 80, D E W H A A G.

U zult dan te zijner tijd in de VRAGENRUBRIEK het antwoord kunnen vinden.

Goeden avond vrienden,

VRAGENRUBRIEK. Op persoonlijke vragen kunnen wij geen antwoord geven; dat is ons verboden. Alle andere vragen worden behandeld zover onze kennis of mogelijkheid tot het verwerven van kennis op deze avond reikt. Mag ik U verzoeken om te beginnen?

- x Is het sterven niet altijd een ingaan in een ruimer bewustzijn?
- Dat is een stelling die ik niet gaarne zou onderschrijven. Sterven is het overgaan in een andere wereld. Maar wanneer wij weten dat vanuit Uw wereld b.v. zielen zijn die ingaan tot een duisternis, waar zij in eenzaamheid met hun eigen gedachten vertoeven, dan zou ik toch niet gaarne de stelling poneren dat het altijd een uitbreiding van bewustzijn is. Ik geloof eerder dat het in sommige gevallen ook een aanmerkelijke beperking kan betekenen van bewustzijn. De innerlijke waarden van de mens zijn het, die zijn mogelijkheid tot bewustwording na het sterven, dus na de dood, bepalen. Wij mogen aannemen dat dit voor de meesten een geringe of aanmerkelijke verruiming van bewustzijn, een versnelde bewustwording dus, kan betekenen. Wij mogen echter niet stellen dat dit zeker zo is, aangezien vele gevallen ons toch ook weer erop wijzen dat hier de mens zelve met het in hem levende, bepalend is voor de wijsheid of bekrompenheid van de wereld waarin hij ingaat. Is dit hiermede voldoende duidelijk beantwoord?
- x Dank U.
- x Een jonge man riep eens op een vergadering uit: "Wat geeft het, wat heb ik er aan gelukkig te zijn, als er zoveel miljoenen ongelukkig zijn?" Dit doet de vraag rijzen: a. Wat is eigenlijk geluk? en b. Hoe kunnen we het geluk van onze medemensen bevorderen?
- Geluk zou ik willen omschrijven als een toestand waarin innerlijke vrede en zelfvoldaanheid hand in hand gaan. Om een criterium te stellen voor wat geluk is, zijn wij afhankelijk van de persoonlijkheid voor wie wij dit willen stellen. Er zijn mensen voor wie een zeer klein iets een groot geluk betekent; er zijn anderen voor wie de hele cosmos geengeluk meer schijnt te bergen. Wat kunnen wij doen om het geluk in onze medemensen te bevorderen? Zeer weinig. Wij kunnen alleen trachten onze medemensen niet ongelukkig te maken, om elke ondergang, elke ondergangsgedachte, elk pijn, smart voelen, te milderen zover het in ons vermogen ligt, te verhoeden waar dit binnen ons bereik komt. Maar wij kunnen geen mens het geluk geven. Geluk is een innerlijke toestand. Je moet je leven durven aanvaarden, zonder dat kun je niet gelukkig zijn. Je moet vrede hebben in jezelf, al is het maar voor een kort moment, anders kun je je geluk niet realiseren. Je moet verder tevreden zijn over jezelf, want anders wordt je geluk vertroebeld door de onvoldaanheid over je eigen wezen en komt de droom over wat had kunnen zijn, wreed de gelukkige en vreedzame realiteiten verstoren. Ik geloof dat ik daarmee op deze vraag ook uitreikend antwoord heb gegeven. Indien dit echter volgens Uw mening niet zo is, kunt U een aanvulling hierop vragen.
- x Algemeen wordt beweerd dat onze samenleving sterk eenzijdig mannelijk georiënteerd is. Indien dit juist is, is er dan in de naaste toekomst een verschuiving naar het meer vrouwelijke te verwachten? En hoe zal zich dit in de praktijk manifesteren?

- Daar moet ik een ogenblik op de juiste wijze plaats voor nemen. (Het medium gaat er goed voor zitten). Men beweert dat de wereld in het verleden mannelijk georiënteerd is. Ik ben zo vrij om dit in twijfel te trekken, waar, als wij de grote mannen nagaan, wij vaak ontdekken, dat zij op hun beurt door hunne vrouwen werden gemanipuleerd en dus door het mannelijke, het vrouwelijke element tot uitdrukking kwam. Ik ben het echter eens met de vraagsteller, dat we op het ogenblik het vrouwelijk element zien vechten voor zelfstandigheid d.w.z. menige vrouw in zich niet de capaciteiten erkennende, of de mogelijkheid vindende, om zichzelf in de wereld door middel van de man volledig te uiten en uit te drukken, zoekt een methode om dit zelve te doen. Ze streeft daarbij, zoals zij ongetwijfeld in haar huiselijke omgeving vanaf de beginne heeft gedaan. Als Eva de eerste vrouw is, dan moeten wij onthouden dat ook zij het reeds was die Adam's lot bepaalde, zal dus de vrouw in de maatschappij streven naar een matriarchaat, een vrouwenregering die sommige goede, maar ook heel veel slechte elementen kan brengen. U vraagt mij om over de toekomstige ontwikkeling een beeld te geven. Ik meen dat de vrouw in de komende 40 à 50 jaren, zich op alle gebied steeds meer op de voorgrond zal plaatsen en dit zoveel te uitdrukkelijker wanneer het een gebied betreft dat eigenlijk de man speciaal behoort. U lacht daarom, maar dat is verklaarbaar. Het wonderlijke is n.l. dat de moderne feministe niet zoekt haar vrouwzijn te bevestigen in de wereld, zij zoekt, vrouw zijnde, de plaats van de man in te nemen. En daar maakt zij m.i. de grote fout. Zij zal dus trachten door te dringen in regering, legerleiding, fabricage, kortom alle gebieden waar zij maar enigszins haar werkzaamheden kan vinden en haar invloed kan uitdrukken. Hierdoor echter, zullen elementen op de voorgrond gaan komen, die voor het sociaal bestel niet wensenswaardig zijn. Want de vrouw, en dat mogen we nooit vergeten, is enerzijds fijngevoeliger, maar kan anderzijds onredelijk, met een ware hartstocht een doel achterna jagen, zonder zich te bekommeren over de gevolgen die het zal hebben. Zij is over het algemeen eerst in staat om zich de gevolgen te realiseren, als resultaat van haar eigen handelingen althans, wanneer zij reeds tot werkelijkheid geworden zijn. Ik meen dan ook dat van een revolutie van het vrouwelijk element tegen de man gesproken kan worden in deze tijd, maar dat de man op zijn beurt een revolutie tegen het vrouwelijke zal brengen binnen ten hoogste 60 jaar. De vrouw zal dan moeten begrijpen dat haar taak niet is om de man te domineren en zijn werkzaamheden over te nemen. Wel zegt zij: "het zijn de mannen die oorlog maken"; maar zij vergeet één ding, dat, wanneer een man oorlog maakt, er meestal een vrouw is die achter hem staat met een groter fanatisme dan hijzelf bezit. Daarom zal deze vrouw van haar voetstuk gestoten worden. En nu kan ik alleen maar hopen dat de revolutie der mannen niet zal ontaarden in een onderdrukking van de vrouw, want zij heeft wel degelijk haar eigen plaats, ook in het sociale en openbare leven der maatschappij. Wanneer een redelijke taakverdeling wordt gevonden, dan zullen wij op de duur vast kunnen stellen dat een samenwerking van het mannelijke en het vrouwelijke element, waarbij elk zich aan eigen taak en mogelijkheden houdt, de grootstmogelijke vruchten voor mensheid en samenleving af zullen werpen. Maar noch de man noch de vrouw alleen, kunnen voor een wereld die uit mannen en vrouwen bestaat, een maatschappij scheppen die bevredigend is. Zolang een maatschappij niet bevredigend is, is er maar één mogelijkheid: strijd in deze maatschappij of strijd van deze maatschappij tegen anderen, om zo innerlijke onrusten te onderdrukken. Laten we hopen dat dergelijke verschijnselen niet tot grotere en vernietigender wereldoorlogen zullen leiden dan de mensheid zich thans voor kan stellen. Is dit een voldoende antwoord op deze vraag, of wil iemand daar gaarne commentaar op geven?

x Ja, ik wou nog iets vragen over die redelijke taakverdeling. U heeft het gehad over een bepaald soort van vrouw geloof ik, maar niet over het vrouwelijke in het algemeen, en dit is toch eigenlijk maar een beperking van dit onderwerp. Ik geloof zeker dat U gelijk heeft als U zegt dat er vele vrouwen zijn die het mannelijke beter willen doen dan de man. Dat is natuurlijk niet erg verstandig, maar juist de vrouwelijke eigenschappen die komen helemaal niet op de voorgrond en die moeten eigenlijk in onze maatschappij op de voorgrond gebracht worden dóór de vrouw. Ik spreek hier vooral over het sociale en het culturele en misschien ook religieuze belang. En dat zou ik in die taakverdeling willen zien en niet een strijd van de vrouw op het mannelijk gebied tegen de man, dat is, natuurlijk zinloos.

- Ja, toch is dit helaas de consequentie. De vrouw, die in staat is een taak te verrichten in de maatschappij en toch vrouw te blijven in haar relatie tót de maatschappij, vindt taken te over. Maar veelal acht zij deze niet gewichtig genoeg of niet voldoende betaald, ofwel te lastig en teveel arbeid vragend. Het lijkt mij dat er een grote behoefte bestaat aan vrouwelijke artsen en verpleegsters. Ik kan niet inzien wat voor nut het heeft dat er vele vrouwelijke advocaten zijn; enkele zullen er nodig zijn, maar een groot aantal daarvan lijkt mij overbodig. Ik kan mij voorstellen dat juist, waar het de huishoudelijke organisatie van grotere maatschappijen etc. aangaat, op administratief gebied de vrouw

de aanwezige persoon is om hier uitvoerend en ook leidinggevend op te treden. Ik meen echter dat, zodra het om technische details gaat, de vrouw in vele gevallen niet in staat is om zonder mannelijke leiding tot redelijke resultaten te komen. Ik acht de vrouw buitengewoon geschikt voor laboratoriumarbeid, ik acht haar buitengewoon geschikt voor alle ontwerpen die men tegenwoordig samenvat onder het begrip "industry of design". Ik geloof dat de vrouw verder in vele andere takken, als b.v. het verzorgen van voeding, ja zelfs in sommige sociale diensten, op haar plaats is. Maar ik meen daarentegen te mogen protesteren, vanuit mijn standpunt althans, tegen het innemen van plaatsen in de maatschappij die door een man evengoed kunnen worden vervuld als door een vrouw. Uiteindelijk is de eenheid man-vrouw het doel van zeer veel driften en zeer veel drang in de maatschappij. U zult het met mij eens zijn dat het voor het voortbestaan der wereld noodzakelijk is dat de vrouw baart. Haar hele lichamelijke bestel is daarop ingesteld d.w.z. dat, waar haar capaciteiten gelijk zijn aan die van de man, zij in waarheid door haar zijn, mindere is; dat zij, waar de man door deze taak te vervullen, een gezin kan onderhouden, het mogelijk maakt dat een man iets dergelijks doet, voor zichzelf een probleem schept in de samenleving, of voor een ander vooral, en bovendien voor een man, waar zowel man als vrouw in dit geval een onvolledig en dus meestal onbevredigend leven moeten leiden. Dit zijn punten die wij niet buiten beschouwing mogen laten, mijn waarde vriend. En dat zijn punten die op het ogenblik reeds op velerlei gebied tot verbittering aanleiding hebben gegeven. In Uw eigen land komt dit niet zo sterk op de voorgrond als in sommige andere landen. Maar het verschijnsel van de "business-woman", zoals dat in de Ver. Staten naar voren komt, heeft daar reeds ernstig tot verzet aanleiding gegeven bij degenen die zich genoopt zien te leven op de sociale steun, waar hetgeen zij zouden kunnen doen, door een vrouw wordt gedaan, niet beter maar over het algemeen goedkoper of met meer charme. De vrouw zal zeker niet geneigd zijn terug te treden uit de openbaarheid, om deze gezinnen de mogelijkheid tot een redelijk en harmonisch voortbestaan, de man de mogelijkheid tot scheppend werk te geven. In tegendeel, zij zal trachten tegen deze opstijgende vloed van anti-feministische tendenzen, zich te verzetten door steeds grotere macht te veroveren en steeds voornamere plaatsen in te nemen. Mij dunkt dat U hieruit zelve reeds moet begrijpen dat dit een toestand brengt waarbij op een gegeven moment een deel der vrouwen als vijanden tegenover de mannen komt te staan in het maatschappelijk bestel. En wanneer dit gebeurt, mijn waarde vriend, dan ben ik het met U eens dat degenen die aanleiding zijn, een betrekkelijk kleine groep zijn. Maar U zult het ook met mij eens zijn, dat een kleine groep het verderf van velen kan betekenen. In Duitsland was het een betrekkelijk kleine groep die Duitsland maakte tot wat het nu is. Uw eigen N.S.B. bestond uit een kleine groep van verkeerd willenden, die uiteindelijk een groepering tot een vloek maakte voor het land, waar dit zeker niet noodzakelijk geweest ware. Op het ogenblik ziet U in Engeland zich een drama afspelen tussen links en rechts van Labor. Het is een betrekkelijk kleine groep die deze conflicten schept, en de strijd die daaruit voort kan vloeien zou voor het land zeer ernstige consequenties kunnen hebben. Het is een betrekkelijk kleine groep die in de Ver. Staten op het ogenblik de arbeidsmarkt beheerst en daar de collectieve arbeidsovereenkomsten maakt. Het is een betrekkelijk kleine groep van actieve arbeid-bondsmensen. Wanneer ik U vertel dat van een bond b.v. in Chicago, die twintigduizend leden telt, op een hoofdbestuursvergadering, waarbij alle leden uitdrukkelijk waren uitgenodigd, in staat was om bijna 75 aanwezigen op te brengen, dan ziet U hoe klein vaak de groep is die de invloed uitoefent. Maar de anderen gaan mee. Wanneer de vrouwen die tegenover het mannelijk geslacht onrecht plegen, in naam van haar vrouwzijn worden aangevallen, dan zullen vele vrouwen zich verzetten om deze vrouwen te verdedigen; niet omdat ze gelijk heeft, maar omdat ze een vrouw is en de rechten van de vrouw nu maar eens erkend moeten worden. Hetzelfde zullen we bij de mannen zien. Mij dunkt dat revolutie en tegenrevolutie, zij het misschien in minder bloedige vorm, onvermijdelijk zijn. Ik hoop dat ik U duidelijk heb gemaakt hoe ik tot mijn conclusies kom, en U zult ook bemerken, dat ik aan de vrouw zeer zeker nooit zal mogen ontzeggen om de voor haar bestemde plaats in de maatschappij in te nemen. Maar zolang de maatschappij gebaseerd is op het gezin, is het de taak van de vrouw in de eerste plaats om als moeder te leven en pas in de tweede plaats als sociale invloed. De invloed die ze door haar gezin uitoefent is overigens groter dan enige invloed die ik mij op aarde voor kan stellen. De opvoeding die de moeder aan haar kinderen geeft, plus de invloed die zij vaak over haar echtgenoot heeft, geeft haar veelal in het heden zowel als in de toekomst meerdere mannelijke stemmen inplaats van één enkele vrouwelijke stem die zich tegen een mannelijke overmacht moet verzetten. Maar misschien zijn dit wat ouderwetse opvattingen van mij.

x Ja, dat geloof ik ook. (hilariteit).

- Dat dacht ik inderdaad. Dat neemt niet weg dat, ouderwets als de opvattingen

misschien mogen zijn, dat er maar één oplossing is: Wilt U de vrouw gelijke rechten geven als de man, dan moet U het huwelijk bannen, de kinderen in staatsgestichten opvoeden, anders is een gelijkheid niet mogelijk.

x Nou, dat geloof ik nu ook weer niet.

- Pardon, U wilt de consequenties niet aanvaarden, mijn vriend, maar dat is de enige consequentie, anders is de vrouw op het moment dat zij moeder wordt, gebonden en minderwaardig tegenover de man. Wilt U haar gelijkheid geven, dan moet U haar de speciale lasten, maar ook de voorrechten van haar sekse ontzeggen. Dat is de enige methode waarop zij gelijkwaardig aan de man op kan treden. Zoudt U haar tot meerderwaardige willen verklaren, dan kan ik U vertellen dat dat zeer zeker niet lang goed gaat. En dat is heel begrijpelijk, omdat in het matriarchaat bepaalde invloeden naar voren komen, die in een technologische beschaving als de huidige niet passen. Voor een primitieve beschaving is het matriarchaat acceptabel en vaak een zegenrijke invloed, maar alleen voor de primitieve beschaving. En nu wou U nog iets zeggen daar, ja?

x Ik wou vragen wat Uw bezwaren zijn tegen vrouwen als juristen? Want juist de vrouw als advocaat heeft zoveel goed gedaan bij kinderrechtspraak, en de Hollandse, de Nederlandse huwelijkswetgeving is zo achterop en zo weinig doelmatig, dat het heel belangrijk is dat de vrouwelijke juristen meer te zeggen hebben.

- Ik heb niet gezegd dat ik tegen alle vrouwen als juristen ben, en ik heb gezegd dat voor sociaal werk, waar ik de z.g. kinderrechtspraak dan ook onder reken, want dit is zeer zeker geen rechtspraak in de werkelijke zin des woords, daar wil ik de vrouw wel accepteren. Maar dat de vrouw veel goed zal doen in de rechtspraak betwijfel ik. Ik betwijfel n.l. of, waar het aankomt op technische kennis van de wet, plus de mogelijkheid om een pleidooi te houden, de vrouw veel voorrechten heeft boven de man. Ik meen dus dat ze hier geen enkel voorkeursrecht heeft. Wat U aanmerkt t.o.v. de huwelijkswetgeving in Nederland, dat is naar ik meen niet te danken aan het feit dat de meeste rechters en advocaten mannen zijn, maar eerder aan het feit dat Uw regering gebonden is aan een christelijke huwelijksopvattingen daardoor de onschendbaarheid van het huwelijk zoveel mogelijk althans tracht te handhaven. Vandaar dat dus de Oud-Testamentische zelfs, opvatting van het huwelijk steeds weer op de voorgrond komt. Ik geloof dus dat dit met de vrouw als jurist weinig te maken heeft. Heeft U commentaar?

x Ja, maar de huwelijkswetgeving is nu voor de vrouw toch voordeliger dan ze geweest is.

- Ze zullen nog wel voordeliger worden. De vrouw vergeet één ding, dat, moge hier in Nederland misschien de huwelijkswetgeving haar niet zo vele voordelen geven als in andere landen, aan de andere kant uitbuiting van mannen, zoals in sommige gebieden gebeurt. Italië, de Ver. Staten, Canada, Australië, ook onmogelijk wordt gemaakt. En zo alles dus zijn voor en zijn tegen. Maar ik zou willen zeggen: de huwelijkswetgeving zal te allen tijde in Nederland trachten om de scheiding zoveel mogelijk te voorkomen. Dat men overgaat tot het erkennen van de zelfstandigheid van de vrouw in zakelijk opzicht, ook in het huwelijk, vind ik eigenlijk niet meer dan logisch, want als een vrouw eigendommen heeft, dan meen ik dat het haar eigen recht is om daarover te beschikken en dat haar echtgenoot daar noch voordelen van behoeft te trekken noch kosten aan te spenderen; dat is haar eigen zaak. Omgekeerd meen ik dat, wanneer de echtgenoot eigendommen heeft, de vrouw zeer zeker geen recht heeft op het totaal daarvan, alleen omdat zij hem huwt. En wat dit betreft, meen ik zelfs dat in Nederland de wetgeving nog heel wat te leren heeft, voordat men zal komen tot een reële en juiste formulering van de eigendomsrechten zoals die voorkomen tussen man en vrouw. Er zijn dingen die mij altijd als zeer pijnlijk hebben beroerd wanneer ik huwelijkszaken soms heb beschouwd. De kwestie van alimentatie b.v. is soms een bittere noodzaak. En wanneer die dan wettelijk wordt toegekenden door de man niet betaald, dan vind ik dit een zodanig schandelijk je onttrekken van verplichtingen, dat ik daar geen woorden voor kan vinden. Maar aan de andere kant, de vrouw die meer dan haar levensbehoefte probeert los te peuteren uit de man, omdat ze nu eenmaal met hem getrouwd is geweest en daarvoor allerhand procedures en trucjes volgt, is mij al even weerzinwekkend. Laten we dus daar niet verder over doorgaan, want als we willen spreken over de misstanden, alleen reeds in huwelijkswetgeving op Uw wereld, kunnen we ware boekdelen vol schrijven, en dan nog alleen vanuit ons standpunt; waar het niet gaat dus om de feitelijke verhouding, maar de geestelijke problemen die het resultaat vaak daarvan zijn. Commentaar?

x Hoe denkt U over de kwestie van predikant zijn van vrouwen? Dat is toch wel mooi.

- Ik meen ook dat het predikant zijn voor de vrouw bezwaren met zich meebrengt. Ik zou niet gaarne de vrouw minder recht willen toekennen dan de man om voor God te treden, maar ik meen wel dat zij, door haar zijn, haar vrouwzijn, bij een normaal vrouwelijk leven en dus geen, laten we zeggen, celibaat - wat ik voor een vrouw nog erger acht dan voor een man zelfs vaak, nietwaar, wanneer het niet gedwongen is - niet in staat zal zijn om haar taak zo te vervullen als het voor een man

mogelijk is. Verder meen ik dat, vooral waar het om huisbezoek e.d. gaat, de man vaak voordelen heeft boven de vrouw in een dergelijke functie, waar ook dit een belangrijk deel is van het werk van een predikant, dan moet ik zeggen dat ik van mijn standpunt uit, met enige twijfel de vrouwelijke predikant zie. Toch moet ook de vrouw haar eigen plaats vinden in de godsdienst, en dit zou kunnen in een samenwerking waarbij een vrouwelijk en een mannelijk predikant samenwerken, waarbij dus de taken zo worden gedeeld dat ieder de juist voor het eigen wezen best geschikte gevallen zou kunnen behandelen. Dat zou voor de mensen beter zijn en het zou ook zeker de godsdienst, het geloof dat zij verkonden, ten goede komen. Maar ik ben bang dat de vrouw op het ogenblik wat dit betreft meer nadelen heeft dan de man, juist door de vorm die de maatschappij heeft en de problemen die juist de godsdienst in de laatste tijd moet oplossen.

x Voorz. Dank U wel, vriend. Misschien is er gelegenheid om over deze huwelijkswetgeving een andere keer eens een onderwerp te maken.

- Ik zal U zodadelijk vertellen of het mogelijk is.

x Voorz. graag.

x Het volgende geval deed zich in Amsterdam voor: Een zestigjarige vrouw, die 28 jaar werkster was in het Binnengasthuis, moest dit werk opgeven wegens hevige asthma-aanvallen. Zij wist met haar tijd geen raad, probeerde eens te schilderen en ontpopte zich plotseling als een groot kunstenaress. In 2 jaar tijd maakte zij 80 stukken, waarvan enkele reeds zijn aangekocht door het Stedelijk Museum. Vanwaar deze plotselinge begaafdheid?

- Waarschijnlijk vanwege het feit dat er nu tijd was plus de behoefte om het leven te vullen, punt 1, en uitdrukking te geven aan de dingen die in dat leven bestaan, punt 2. Ik wil niet gaarne beweren dat dergelijke kunst alleen inspiratief tot stand kan komen. Ik zou willen wijzen in het onderhavige geval op een betrekkelijk primitieve stijl, en een, laten we zeggen, niet al te geroutineerde penseelvoering, waarbij dus bepaalde primitieve eigenschappen bewaard blijven. De visie op het object en de wijze waarop het wordt weergegeven echter, is bepalend voor de kunstwaarde die wordt toegekend hier. Zo is het dus hier een vrouw die plotseling een nieuwe visie krijgt op het leven, op de objecten van het leven door de gedwongen stilte en daarvan is dit het resultaat. Zij kan zeer zeker onder omstandigheden beïnvloed worden, maar ik meen toch niet dat we dit uitdrukkelijk aan moeten nemen en meen eerder dat we dit als mogelijkheid ter zijde stellend, moeten zeggen: menig mens kan, wanneer men hem de mogelijkheid geeft om zich uit te drukken plus de behoefte, tot kunstenaar worden. Menig kind kan in een moment van verveling iets scheppen wat moderne kunst in mijn ogen met stukken slaat. (gelach). Ik zeg alweer, in mijn ogen. Maar het is mij vaak moeilijk om het verschil te ontdekken.

x Kunnen de geesten van overgegangene mensen ook de diepzee-wonderen waarnemen?

- Wanneer ze de behoefte hebben om onder te duiken, zeker. (gelach). Al datgene wat wordt waargenomen door wezens die enige realisatie, dus een denkproces hebben, hoe primitief dit ook is, kunnen worden afgetast door de geest. En men zou dus desnoods de reacties en invloeden van een inktvis af kunnen tasten en zo een beeld kunnen krijgen van de omgeving waarin ze leeft. Het is praktisch overal waar een denkvermogen werkzaam is en de eigen instelling daarop gelukt, mogelijk om waar te nemen. Ik zie dus niet in waarom de diepzee gesloten moet blijven voor de geest. Iets anders is de vraag, waarom dit zou gebeuren. Misschien dat een enkeling dit uit studiedoelinden doet en een ander misschien uit gewoonte. Per slot van rekening, U heeft hier in Nederland zoveel onderduikers gehad, die erg benauwd hebben gezeten, dat ze de wijdheid van de diepzee gaarne als een vervangingsmiddel nemen.

x Maken de Mau-Mau in hun strijd tegen het Engelse-Gouvernement gebruik van magie? En zo ja, welke?

- De hele Mau-Mau is gebaseerd op magie d.w.z. dat het hier een magisch gebaseerd bloedsbroederschap betreft waarbij de magische rituelen al zeer sterk op de voorgrond komen, waarbij bezweringen en tovenarij in de bergen, gericht tegen blanken die men kort daarop aan zal vallen b.v. veel voorkomen, een verschijnsel is dat o.i. soms z'n werking zeer zeker heeft. Wanneer men echter de Mau-Mau als apart verschijnsel wil zien in Afrika, geloof ik dat we aan die magie nog niet zo'n grote werking en kracht toe moeten kennen. Willen we het echter zien als wat het is - een deel van de over geheel Afrika vertakte geheime genootschappen - dan komen wij te staan voor magische werkingen die zeer veel sterker zijn. Er is op het ogenblik niet alleen in Kenia een strijd aan de gang tegen de blanke; het zijn niet alleen de Kikoejoe's die de blanken gaarne zouden verdrijven. Er is op het ogenblik een politieke werkzaamheid in geheel Afrika, van Noord tot Zuid, die gericht is tegen de blanke, en wij mogen wel zeggen dat hier zeer veel magische praktijken bij te pas komen. En juist door die magische praktijken, die overigens onder verschillend mom worden gebracht, tot zelfs het mom van Islam, een zeer sterke politieke verheffing van bepaalde personen mogelijk is geweest. Alleen reeds de bezetenheid van de massa in sommige delen van Afrika wijst erop dat hier

- met sterke psychische machten wordt gewerkt. Is dit voldoende?
- x De adventisten vierden de Zaterdag als rustdag. Hun redenering is dat in de bijbel nergens sprake is van de eerste dag, maar wel van de zevende als rustdag, sabbat. Wat is nu de juiste opvatting?
- Dat ligt er precies aan waar je begint te tellen (gelach). Om dit even te verduidelijken: ten eerste is de dag van de aarde vroeger veel langer geweest, ten tweede is de laatste tijd zelfs nog, de laatste tienduizend jaar, een aanmerkelijke verandering in dag en nacht voorgekomen, ten derde is de kalender betrekkelijk willekeurig vastgesteld. Ik vraag mij dus af waarom men een bepaalde dag als rustdag aanwijst, tenzij omdat dit algemeen gebruikelijk is. En dan zou ik zeggen, hebben de Adventisten in zoverre gelijk, dat de Sabbat valt van het vallen van de nacht op Vrijdag tot het vallen van de nacht op Zaterdag. Uiteindelijk is het Christendom voortgekomen uit het Oud-Joodse geloof en zou het dus redelijk zijn te nemen dat bij een handhaving van dezelfde geloofswaarde, men ook dezelfde tijdsgebruiken in acht zou blijven nemen. Waar men het echter nodig heeft geacht om verschil te scheppen in deze, meen ik dat dit eerder van godsdienstig-politieke aard is dan van werkelijk cosmische betekenis. Ik hoop dat dit antwoord voldoende is.
- x Heksensabbat heeft dat iets te maken met de Sabbat zoals van de Joden b.v.?
- Sabbat is rustdag gewijd aan de verering van de Grote Heer, God. Het wordt gevierd door een zich onthouden van alle arbeid, daarentegen het samenkomen om de Heer te loven en te prijzen. Heksensabbat is een ophouden met de normale taak die men aan heksen en tovenaars toeschrijft, onheil zaaien etc. In plaats daarvan komt men samen op bepaalde plaatsen om daar ter ere van de grote bok, dus van de duivel, een groot feest te vierden. De overeenkomst is dus inderdaad wel sprekend, ofschoon de vereerde krachten wel tegengesteld zijn. Ik meen dus dat de term "heksensabbat" in deze niet zo dwaas is gekozen, ofschoon ook hierover te spreken zou zijn, want er staat vaak dat een heksensabbat op Zondag of op Vrijdag plaatsvond, Vrijdag omdat de Zaligmaker - zoals dat heet in de oude termen - werd gekruisigd op een Vrijdag, oftewel op Zondag, omdat dat de dag des Heren is. Schijnbaar was de heksensabbat dus niet gebonden aan een bepaalde periode of een bepaalde dag of datum. De uitdrukking is dus een zekere overeenkomst in betekenis. Voldoende?
- x Dank U.
- x Is Pandit Nehroe een Streber of is hij inderdaad iemand die "een rol ten goede" kan spelen?
- Zeer kort: ja en ja. Pandit Nehroe is een Streber, zoals U dit hier Duits uitdrukt voor een Indisch staatsman, om de doodeenvoudige reden dat hij, ondanks zijn schijnbare verdraagzaamheid een enigszins dictatoriale aanleg heeft - dit is te begrijpen wanneer men denkt aan zijn kaste en de toestanden in zijn land en het geslacht waaruit hij stamt - maar hij is niet geneigd iemand naast zich te dulden. Hij wordt daardoor gelijktijdig bezielde met een ware lust om vrede te brengen en zijn streven, soms misplaatst, is er altijd op gericht de vrede te bevorderen en niet slechts om een politiek spel te spelen. Wanneer hij zijn overschatting van eigen waarde terzijde zou kunnen leggen, zou hij waarschijnlijk de grootste kracht ten goede zijn, die op dit moment in de wereld tot uiting kan komen op politiek gebied. Waar dit niet het geval is rest mij niets anders dan beide vragen met een "ja" te beantwoorden en bij beide te zeggen "betrekkelijk".
- x Wat is het nut ervan om het mysterie van het leven op te heffen, d.w.z. om achter de sluiers proberen te zien, zoals wij dat hier doen? Is dan niet alle spanning uit het leven; heeft het wel enig doel?
- Ik zou willen antwoorden: is het eigenlijk niet dwaas om de kinderen naar school te sturen? Dan weten ze zoveel en dan gaat alle spanning uit het leven. M.a.w. het uiteindelijke raadsel van het bestaan kan niet worden opgelost, eenvoudig omdat dit niet ligt binnen het menselijk denkvermogen. Dus, de uiteindelijke spanning gaat er m.i. niet uit. Aan de andere kant verzamelt men veel en vaak nuttige kennis. Of men dit nu doet in een kerk of hier bij ons, dat komt op hetzelfde neer. Het leven wordt een zoveel te groter avontuur als men begrijpt wat de gevaren, wat de mogelijkheden zijn. Iemand die blind is die kun je midden door een slangenkuil laten wandelen en die zal zich hoogstens onbehagelijk voelen. Iemand die kan zien, zal misschien angst hebben, dus meer spanning i.p.v. minder. Aan de andere kant zal hij in staat zijn zich een oordeel te vormen over de mogelijkheden en zal niet blindelings in zijn ongeluk lopen of per ongeluk slagen zoals de ander, maar bewust een taak volbrengen en deze eenmaal volbracht hebbende, altijd weer dit avontuur kunnen herhalen indien het noodzakelijk is. Mij dunkt dus dat ik hier zeker niet mag spreken van het wegnemen van de spanningen uit het leven. Ik ben overigens zeer verplicht voor de overschatting van hetgeen wij kunnen brengen.

(Daar de band bijna vol was en wij gaarne het "schone woord" in zijn geheel wilden opnemen, hebben wij de 2 laatste vragen niet opgenomen).

Goeden avond vrienden,

HET SCHONE WOORD

Mag ik van U hebben een drietal onderwerpen waarmee wij deze bijeenkomst kunnen gaan besluiten, zo mogelijk in één woord uitgedrukt?

x LEVENSLUST - MOEDER - IJDELHEID.

- Dank U zeer. U zoudt mij haast verleiden om te beginnen in een stijl die voor deze avonden niet gebruikelijk is; ik wil het toch wagen.

Er was een meisje vol levenslust,
Dat werd er zo gaarne gekust.
Ze was er zo ijdel,
Ze vond zich zo schoon
En daarom vond ze geen rust
Voordat ze, dat meisje vol levenslust,
Een keer op haar mond was gekust.
Ze droomde van leven
Zo schoon en zo fijn,
Ze zach er de wereld zo licht.
Ze zag in de spiegel,
Bekeek er zichzelf
En prees haar schone gezicht.
Ze lachte en speelde vol levenslust
En ging er de wereld door.
Maar de schoonheid,
De reden der ijdelheid,
Die ging er al dra haar teloor.
Ze verloor echter niet haar levenslust
En niet hare ijdelheid,
Maar werd er geslagen en gejaagd
Door het leven en door de tijd.
En toen werd het leven haar bitter en
Zij voelde zich geslagen. ^{zwaar,}
Ze kon de beschaamde ijdelheid,
Het verloren leven niet dragen.
Toen ging ze naar huis,
Naar haar moeder toe
En knielde daar stille neer
En zei er: zie, moeder,
Het spijt me zo zeer,
Ik kan niet anders,
Ik keer bij U weer.
En toen heeft de moeder met ijdelheid
Haar dochttertje zacht gestreeld
En met wat woorden en 'n laatste kus
Wat levenswonden geheeld.
Toen had er het meisje weer levenslust
En wilde weer verder gaan,
Maar toen bleef er
Des moeders levensklok
Onverwacht stille staan.
Want lustig te leven,
Te lachen vol vreugd
Dat is er het loon van de jeugd.
Maar bind ge aan des levens strijd,
Geladen met ijdelheid,
Dan verliest ge de vreugde
En ook wel de deugd,
Dan wordt U tot vijand de tijd.
Wat kunt ge dan leven,

Wat kunt ge dan streven,
Wat maakt U de ijdelheid?
En moeder die is er niet altijd meer,
Die geeft U geen rust.
De dood heeft Uw moeder misschien reeds
Voor gij tot haar keerde, gekust.
Toch trek er een les:
Ga met levenslust
En lustig het leven in.
Beschouw het als een wonder gebeuren,
Een avontuur vol van zin.
Lach en leef
En werk en streef,
Maar zonder ijdelheid.
Gedenk dat het leven door haar
Die 't gaf, het leven, je werd bereid.
En wat is er, zo zeg ik, des levens doel,
Wat is er de kracht van de tijd?
Moeder aarde, die baart
Voor de geest die nog zoekt
Een lichaam voor korte tijd.
Keer U tot d' aarde,
Ze geeft U Uw troost,
Maar denk niet een wonder te zijn.
Een mens heeft een geest,
Een doel om te leven,
Maar is in de cosmos nog klein.
En toch, leef het leven vol levenslust
En lach er het leven aan,
Want een wonder is 't leven
En dadelijk zullen de poorten opengaan
Van een wereld nog schoner,
Intenser en lichter,
Een wonder ternauw nog beseft.
En de Vader daar boven dat is degeen
Die zacht U ter sferen verheft.
Maar vergeet niet de moeder
In hoogmoed van geest,
Verwerp niet de stof die U baard'.
Gij zijt mens,
Vergeet nooit dat ge dat zijt geweest,
Want menszijn dat is Uwe aard.
Aanvaard de sferen, het leven en 't Al,
Maar zie nog terug op het tranendal,
Dat ge reeds hebt verlaten,
Zonder ijdelheid, zonder pronk, zonder
Spreek niet van bereiking, ^{praal,}
Verwaten,
Maar spreek nog der moeder taal,
Van dragen vol van geduld,
Van vergeven bij grootste schuld,
Van eenheid bij cosmisch bestaan,
Dan zal het U welle gaan!

Goeden avond.

ABONNEMENT OP ONS WEKELIJKS VERSLAG. Door storting van f 5.20 op giro 517676 ten name van J. Rientjes, Havenkade 60, Scheveningen (telefoon: 554162), verzekert U zich gedurende 10 weken van de ontvangst van ons orgaan dat 50 cent per nummer kost.
VAN ALLE REEDS VERSCHENEN NUMMERS HEBBEN WIJ NOG EXEMPLAREN IN VOORRAAD!